

Podsumowanie i wnioski

◆ Mleczarstwo holenderskie jest w znacznie wyższym stadium rozwoju (intensywność i koncentracja produkcji) w stosunku do polskiego, zarówno na poziomie produkcji jak i przetwórstwa.

◆ Większa intensywność i koncentracja produkcji prowadzi do znacznie wyższej efektywności operacyjnej (sprawności) mleczarstwa holenderskiego w porównaniu do polskiego, mierzonej mlecznością i zawartością tłuszczu i białka (poziom produkcji) oraz wydajnością pracy (poziom przetwórstwa).

◆ Wyższa efektywność operacyjna mleczarstwa holenderskiego nie przekłada się na wyższą efektywność ekonomiczną w stosunku do polskiego – produkcja mleka jest niedochodowa (w Polsce jest), a przetwórstwo osiąga zdecydowanie niższe marże niż w Polsce. A zatem można przypuszczać, że w toku rozwoju sektora mleczarskiego w Holandii dodatkowa wartość, wynikająca ze wzrostu sprawności nie została utrzymana ani w ogniu produkcji, ani przetwórstwa mleka, lecz „migrowała” (pojęcie migracji wprowadził Sływotzky [9]) w procesach konkurencji, substytucji i zawłaszczania wartości [5] do: sektorów konkurencyjnych i/lub substytucyjnych i/lub nabywców (handlu i/lub konsumentów). W Holandii przemysł mleczarski realizuje niższe marże niż w Polsce, natomiast handel przetworami mleczarskimi – wyższe. Wspomniana „migracja wartości” jest zatem, przynajmniej w pewnej mierze, konsekwencją relatywnie wyższej siły przetargowej handlu niż w Polsce.

◆ Dla utrzymania pozycji polskiego mleczarstwa będzie konieczny szybki wzrost sprawności produkcji, a zwłaszcza przetwórstwa mleka, bowiem przewaga względem krajów UE-15, bazująca na niższych cenach surowca mlecznego,

stopniowo zanika. Jednakże, jak pokazują doświadczenia mleczarstwa holenderskiego, wzrost sprawności nie zapewnia samo przez się dochodowości. Polscy rolnicy i mleczarnie mogą spodziewać się – przez analogię – pogarszania się strategicznej pozycji mleczarstwa względem sił rynkowych. Warto więc zwrócić uwagę na potrzebę głębszej analizy uwarunkowań procesu „migracji wartości” z produkcji i przetwórstwa mleka do handlu, tak aby polskie mleczarstwo mogło podejmować wyprzedzające strategie – jeśli nie zabezpieczające w pełni przed tym zjawiskiem, to przynajmniej spowalniające proces kurczenia się marż.

Literatura: 1. Burrell A., Jongeneel R., 2003 – Evolution of the structure of dairy farms in the Netherlands. Social Sciences Wageningen University, (maszynopis). 2. Chechelski P., Morkis G., 2003 – Wydajność pracy w przemyśle spożywczym Polski i Unii Europejskiej. IERiGŻ, Warszawa 2003. 3. Land-en tuinbouwcijfers, 2003 – Landbouw-Economisch Instituut, Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag, 2003. 4. Pietrzak M., 2002 – Strategie konkurencji przodujących przedsiębiorstw w sektorze przetwórstwa mleka. Wydawnictwo SGGW, Warszawa. 5. Pietrzak M., 2004 – Efektywność ekonomiczna spółdzielni mleczarskich - koncepcja pomiaru oraz czynniki wzrostu w świetle badań empirycznych. Zagadnienia Ekonomiki Rolnej (w druku). 6. Pietrzak M., Jongeneel R., 2004 – The Polish cooperative dairy sector: challenges and performance. Katedra Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych, SGGW; Social Sciences Wageningen University (maszynopis). 7. Rynek mleka nr 25, 2003. IERiGŻ, Warszawa. 8. Polskie mleczarstwo. Praca zbiorowa pod red. J. Sere-mak-Bulge J. ZPPM, Warszawa 2003. 9. Sływotzky A.J., 1996 – Value Migration. Harvard Business School Press, Boston. 10. Statistisch Jaaroverzicht 2002. Productschap Zuivel, Zoetermeer 2003. 11. Urban R., 2002 – Wartość dodana i marże w przetwórstwie głównych produktów rolnych. IERiGŻ Warszawa. 12. Użytkowanie gruntów, powierzchni zasiewów i pogłowie zwierząt gospodarskich w 2003 r. GUS, Warszawa 2003. 13. Ziętara W., 2002 – Organizacyjne i ekonomiczne aspekty produkcji mleka w przedsiębiorstwach rolniczych. Przegląd Mleczarski 6, 277-283, 2002. 14. ZMP-Marktbilanz Milch 2003. ZMP, Bonn 2003.

Przypadki anomalii narządów rozrodczych samic u bydła

Lesław Kubasiewicz, Piotr Nowak

AR w Szczecinie

Rozwojowe anomalie zewnętrznych i wewnętrznych narządów rozrodczych powstają podczas wewnątrzmacicznego rozwoju w okresie od 8 do 14 tygodnia ciąży, kiedy to kształcą się narządy rozrodcze. Nieprawidłowy rozwój tych narządów może być spowodowany czynnikami dziedzicznymi, fizycznymi, chemicznymi, hormonalnymi oraz zakaźno-

-toksycznymi. Anomalie rozwojowe zewnętrznych narządów płciowych umożliwiają wczesne ich wykrycie i usunięcie osobnika z hodowli. Bardziej niebezpieczne są natomiast anomalie ukryte, które ujawniają się dopiero po osiągnięciu dojrzałości płciowej [3, 8, 9, 12]. Przenoszone są one na potomstwo drogą dziedziczenia i mogą wywołać nawet trwałą niepłodność [4]. Szczególnie niebezpieczne są te wady, które nie wywołują jałowości, lecz przenoszą się dziedzicznie na dalsze pokolenia, u których zaburzenia płodności się pogłębiają [5, 6].

Do anomalii zewnętrznych i wewnętrznych narządów rozrodczych zaliczamy: freemartinizm, obojnactwo, rozwój szczątkowy i inne anomalie poszczególnych odcinków układu rozrodczego.

Freemartinizm występuje jedynie u jałówek pochodzących z ciąży bliźniaczej różnopłciowej. Osobniki te wykazują zmiany w obrębie pochwy, macicy, jajowodów, jajników. Freemartinizm nie jest wadą dziedziczną, powstaje w następstwie

wytworzenia się wspólnego krwioobiegu łożyskowego. Zasadniczą przyczyną jest silne oddziaływanie hormonów płciowych samczych na zarodek o genetycznych cechach samicy, który jeszcze nie wytwarza własnych hormonów. Płód o cechach samca broni się przed feminizacją ze strony matki, w wyniku czego produkuje zwiększone ilości androgenów.

Jeżeli chodzi o przypadki hermafrodytyzmu, dzielimy je na obojnactwo obugruczołowe, obojnactwo jądrowe oraz jajnikowe. Rozwój szczytkowy rogu macicy stanowi u krów i jałowic anomalię dość częstą, przeważnie dotyczy lewego rogu macicy. Jajniki i jajowody są z reguły dobrze wykształcone. Niedorozwój poszczególnych odcinków układu rozrodczego dotyczy zwłaszcza jajników, macicy, pochwy i sromu. Niedorozwój jajników jest wadą dziedziczną, trudno rozpoznawalną, przenosi się skrycie na potomstwo nie tylko tej samej płci, lecz także płci odmiernej, powodując niedorozwój jąder. Podwójna szyjka macicy jest najczęściej występującą nieprawidłowością rozwoju macicy. Może stanowić pierwotną przyczynę niepłodności bądź wpływać na ciężki przebieg porodu, częstsze występowania zranień dróg rodnych oraz stwarzać możliwości rozwoju różnych schorzeń okresu poporodowego, przy których utrudniony jest odpływ macicznych odchodów poporodowych i istnieją dogodne warunki do rozwoju zapalenia szyjki i błony śluzowej macicy. Wada ma charakter dziedziczny, niemniej częstsze jej występowanie zaobserwowano u krów, które w okresie powstawania u ich płodów zawiązków przewodów Mullera przechodziły z żywienia pastwiskowego na oborowe lub nie korzystały z pastwiska.

Zaburzenia płodności i niepłodność są wynikiem braku rui, skrócenia okresów międzyrujowych, opóźnionego lub zupełnego braku jajczkowania. Do dziedzicznych postaci niepłodności zaliczamy dziecięcość narządów rozrodczych, która może być nabyta lub wrodzona. Leczenie polega na podawaniu preparatów hormonalnych w postaci gonadotropin oraz uzupełnianiu niedoborów żywieniowych.

Wirylizm nadnerczowy jest zaburzeniem neurohormonalnym związanym z torbielowatością jajników. Przyczyną jest zwiększone wydzielanie kortykosteroidów, wywołane nadmierną produkcją ACTH przez przysadkę. Ze względu na to, iż wiryilizm nadnerczowy może być dziedziczny, zwierzęta nim dotknięte należy eliminować z hodowli.

Bardzo ważnym sposobem zapobiegania zaburzeniom płodności samic z cichą rują jest dokładne śledzenie cykli płciowych, ich długości i prawidłowości przebiegu. Przetrawność pęcherzyków jest stanem, przy którym na jajniku rozwija się i dojrzewa jeden lub więcej pęcherzyków, które jednak nie pękają we właściwym terminie. Leczenie polega na podawaniu preparatów hormonalnych, głównie estrogenów, progesteronu. Zarastanie pęcherzyków jest spowodowane upośledzeniem czynności wydzielniczej przedniego płata przysadki. Leczenie polega na podawaniu 2-3 dni przed oczekiwaną rują preparatów gonadotropowych, zaleca się także masaż macicy.

Schorzenia narządów rozrodczych należą do nabytych przyczyn zaburzeń płodności. Zaliczamy tu schorzenia jajników, stany zapalne jajników, gruźlicę jajników, zanik jajników, przetrwałe ciało żółte, torbiele jajnikowe [2, 8, 9]. Ponadto schorzenia jajowodów, zapalenie jajowodów, schorzenia macicy, takie jak: zapalenie macicy, ostre zapalenie błony śluzowej macicy, przewlekłe zapalenie błony śluzowej macicy I, II, III i IV stopnia, schorzenia szyjki macicy, zapalenie szyjki macicy, błony śluzowej pochwy [3, 11, 13].

Poważnym problem są schorzenia szyjki macicy. Przy ostrym przebiegu choroby zapłodnienie jest możliwe dopiero po pełnym wyleczeniu, natomiast przy przewlekłym dochodzi do nieodwracalnych zmian i trwałej niepłodności [1, 4, 10].

W opracowaniu wymieniono wybrane przypadki zaburzeń płodności u krów na podstawie wywiadów sporządzonych przez lekarzy weterynarii. Po przeanalizowaniu leczenia kilkunastu przypadków można wywnioskować, że przy wczesnym wykryciu stanu chorobowego do wyleczenia wystarczająco jedna lub dwie wizyty lekarza weterynarii. Przy zlekceważeniu pierwszych objawów choroby dochodzi do stanów przewlekłych. Leczenie jest wówczas długotrwałe, drogie i może zakończyć się niepowodzeniem. Dlatego tak istotna jest kontrola stanu zdrowia zwierząt.

W protokołach badań ginekologicznych stada krów mlecznych podawane są takie informacje jak: opis porodu, termin wycielenia, okresy poporodowe, liczba dni od wycielenia, stany jajników oraz macicy. Krowy, których w 3-4 miesiące po wycieleniu nie udaje się zapłodnić poddawane są badaniom weterynaryjnym, w celu ustalenia czy na przeszkodzie powtórnemu zacieleniu nie stoi proces chorobowy. Nasuwa się więc konkluzja, że nie można dopuścić do przewlekłych stanów chorobowych, gdyż mogą one spowodować trwałą niepłodność. Ponadto należy prowadzić dokładną ewidencję anomalii rozwojowych narządów rozrodczych, gdyż na jej podstawie samice hodowlane z wrodzonymi dziedzicznymi zaburzeniami płodności trzeba usuwać z hodowli, aby zapobiec przekazaniu tych cech na potomstwo.

Literatura: 1. Bareja W., 1986 – Fizjologiczne podstawy użytkowania bydła. PWRiL, Warszawa. 2. Burgstaller G., 1985 – Praktyczne żywienie bydła. PWRiL, Warszawa. 3. Gamcik P., Sakala J., 1971 – Zaburzenia płodności u bydła. PWRiL, Warszawa. 4. Kust D., Schatz F., 1972 – Zaburzenia rozrodu zwierząt gospodarskich. PWRiL, Warszawa. 5. Kubasiewicz L., 1993 – Powiązania rodowodowe i wartość użytkowa w zakresie mleczności buhajów ras czarno-białej i czerwono-białej – ojców potomstwa z zaburzeniami rozwojowymi. Rozpr. hab. AR Szczecin 152. 6. Kubasiewicz L., 1994 – Przegląd Hodowlany 8, 7. 7. Kubasiewicz L., 1998 – Magazyn Wet. 3, 190-191. 8. Kubasiewicz M., 1993 - Przegląd Hodowlany 3, 26-27. 9. Kubasiewicz M., 1993 – Przegląd Hodowlany 10, 25-26. 10. Naczew B., 1975 – Choroby wysoko wydajnych zwierząt. PWRiL, Warszawa. 11. Pribył E., 1968 – Ginekologia weterynaryjna. PWRiL, Warszawa. 12. Popiel K., 1986 – Przyczyny zaburzeń płodności u krów. SITR, Zrzeszenie Lekarzy i Techników Weterynarii, Słupsk. 13. Rosenberger G., 1974 – Kliniczne badanie bydła. PWRiL, Warszawa.